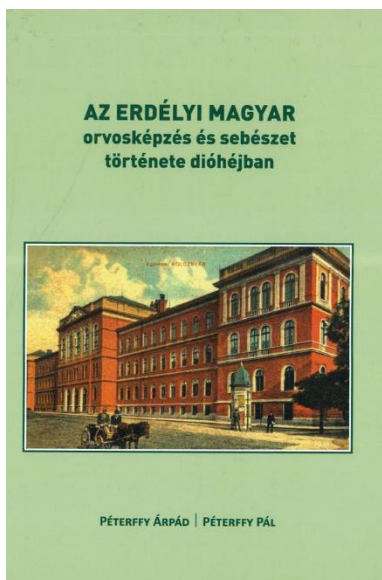

Péterffy Árpád – Péterffy Pál:
Az erdélyi magyar orvostudomány és sebészet története dióhéjban
 Debrecen, magánkiadás, 2019. 152 oldal

A kötet – megírásától, szerkesztésén, illusztrálásán keresztül a kiadásáig – az erdélyi gyökerű Péterffy-dinasztia, [id.] Péterffy Pál kolozsvári, majd marosvásárhelyi intézeti sebészfőorvos öt leszármazottjának az érdeme. Szerzőként közülük Péterffy Árpád debreceni szívsebész, professor emeritus és ifj. Péterffy Pál intézeti szemészfőorvos jegyzi, fotósa, illusztrátora pedig Péterffy Attila Kálmán.

A kötet Péterffy Árpád kezdeményezésére jött létre, egyes fejezetei már korábban megjelentek. A társszerző a Ceausescu-érában, 39 évesen, képzett mellkassebészként Marosvásárhelyről Svédországba távozott, Stockholmban a Karolinska In-

tézet Szív- és Mellkassebészeti osztályán Viking O. Björk tanítványaként, később munkatársaként dolgozott, majd 1983-ban Debrecenben hozott létre korszerű szívsebészetet. Ő idézi svéd kollégái humoros mondatát, miszerint a sebészek nem „írásai”, hanem „vágási viselkedésben” szenvednek. Ugyanakkor az egyetemeken kötelező publikálni, ezt tekintve a professor nem vált vérbeli svéd sebésszé, mivel 49 év alatt 166 tudományos közleményt írt – tegyük hozzá a több mint tízezer nyitott szívű műtői beavatkozás mellett –, sőt, mint megjegyzi, az aktív sebész pályájáról visszavonulóban nála a „vágási viselkedés” egyenesen az „írásai viselkedés” váltotta fel. Így kezdett el az erdélyi orvostudomány és sebészet kissé elhanyagolt történetével is foglalkozni.

A munka négy fejezetet tartalmaz: az erdélyi orvostudomány kolozsvári Ferenc József Tudományegyetemhez, Kolozsvárhoz köthető időszakát, a máig tartó marosvásárhelyi korszakot, az erdélyi magyar sebészet történetét e két periódusban, valamint az egynapos sebészet erdélyi történetét. A kötetet Muszbek László akadémikus, professor emeritus előszava vezeti be, míg végén a szerzők személyes hangú zárószövegét, valamint egy igen részletes irodalomjegyzéket találhatunk, utóbbit azok számára, akik e tartalmas, dió-

héjnyi bemutatásnál részletesebb ismeretekre kívánnak szert tenni a témakörben.

Az első fejezet magába foglalja az erdélyi sebész- és orvosképzés előtörténetét is, amely a kolozsvári Ferenc József Tudomány Egyetem megalapításáig, 1872-ig tartott. Kolozsvárott a nagyszombati egyetem orvoskarral bővítésével (1769), majd Budára ill. Pestre költöztetésével csaknem párhuzamosan, 1774–1775-ben Mária Terézia jóváhagyta egy sebészeti oktatást nyújtó – „orvoskarral” is rendelkező – akadémia alapítását. II. József ugyan az akadémiát középiskolává, líceummá minősítette vissza, de ott két–három tanár élettani, orvosi sebészeti, szülészeti ismereteket is oktatott. 1817–1818-ban önálló Orvos-Sebész Tanintézet létesült, 1848-ra már hat tanár képzett sebész-mestereket és bábákat. A szabadságharc leverése után az Intézet élére „felülről” egy osztrák tábori főorvost neveztek ki, 1853-ban rendeletileg a német tannyelvet is be akarták vezetni, aminek végrehajtását végül csak Lenhossék József kórhonctan professzor Leo Thun gróf, illetékes miniszternél tett személyes bécsi közbenjárása akadályozta meg. Az Intézet működése ellenére Erdély sebészeti és szülészeti ellátása, egészségügyi mutatói ekkor igen rosszak, kevés volt az orvos, a sebész, a bába a lakosság számához viszonyítva. Az Intézet meglétének is szerepe volt viszont abban, hogy Magyarország második egyetemének helyszínéül nem Pozsonyt, vagy

Debrecent, hanem Kolozsvárt választották.

Az erdélyi orvosképzésben és sebészetben is nagy előrelépés volt a Kolozsvári Magyar Királyi Tudományegyetem megalapítása 1872-ben, amely 1881-ben a Kolozsvári Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem nevet kapta. Az orvoskar elhelyezése volt a legkörülményesebb és a leghosszabban tartó folyamat, különösen a klinikák tekintetében. Az egyetemi építkezések, fejlesztések lényegében az első világháború kitöréséig tartottak. A kötet színes fotókkal illusztrálva, statisztikai adatokkal mutatja be a folyamatot, és az orvoskar tevékenységének a kiteljesedését az erdélyi, kolozsvári magyar tudományos élet eme fénykorában.

A vesztes háború, a trianoni békediktátum különösen sújtotta Erdélyt. A román katonaság 1919-ban megszállta a később – 1927-ben – I. Ferdinánd román király nevére átkelesztett egyetemet, és már ekkor megszűnt a magyarok számára nyújtott magyar nyelvű orvosi és egyéb tudományterületi oktatás. A magyar értelmiség, tisztviselői réteg, a feltörekvő magyar családok jelentős hányada már a gyermeke iskoláztatása érdekében is az anyaországba, főként a fővárosba való áttelepülést kényszerült választani, hiszen alsóbb szinteken is visszaszorították a magyar tannyelvet. Az egyetemi klinikákra az ezt követő két évtizedben leginkább csak a román rászoruló kerülhettek be, Kolozsvárott és von-

záskörzetében a két világháború között a magyar betegek ellátása néhány egyházi- és magánkórházra maradt.

A tanszemélyzet és a diákság jelentős része Budapestre menekült, az oktatás átmenetileg ott folyt tovább. Majd a Kolozsvári Egyetem, a jogfolytonosságát megtartva, Szegeden folytatta működését, kezdetben igen mostoha körülmények között. Ám az intézménynek e kényszerlakhelyen az erdélyi magyar orvos utánpótlásában betöltött szerepe nem lehetett több, mind a budapesti, vagy az ekkor kiépülő debreceni, esetleg pécsi egyetemeknek.

A II. bécsi döntéssel, 1940-ben Észak-Erdély, benne Kolozsvár visszacsatolásával mutatkozott remény a helyzet javulására: a kolozsvári román I. Ferdinánd Egyetem minden felszerelésével együtt átköltözött, elmenekült Nagyszebenbe, illetve Temesvárra. A magyar állam immár (Szegedet is ideszámítva) harmadjára jelentős összeget áldozott az egyetemre, újabb klinikákat is létesítettek. (Úgy, hogy eközben Szegeden is egy működőképes egyetem maradt, Horthy Miklós Tudományegyetem néven.) A magyar orvosok, tanárok felvételénél azonos képesítés esetén előnyben részesültek az erdélyi gyökerűek. Az orvostanhallgatók jelentős része az erdélyi magyarság köréből érkezett, de más nemzetiségűek is felvételt nyerhettek.

1944 tavaszától a szövetségesek bombázásai több várost is elértek.

Az 1944. június 2-i amerikai szőnyegbombázás, Debrecentől eltérően, nem kímélte a Kolozsvári Egyetem klinikáit, épületeit, a támadás során számos orvos, dolgozó, illetve ápoló is életét vesztette, vagy sebesült meg. Sok sebesült [id.] Péterffy Pál sebész főorvos fáradhatatlan sebész munkájának köszönheti életét, akit a hadikórháznak átvett Új Klinika szakmai vezetésével is megbíztak. Jelen kötet szerzői kisgyermekként ekkor Kolozsváron éltek.

Miskolczi Dezső rektor, és más hűen kitartó egyetemi vezetők ellenállása, a béketárgyalásokon jó színben feltűnni kívánó román diplomácia, illetve később a magyarbarát Groza-kormány engedményei folytán a kolozsvári magyar egyetem jogilag megszűnt ugyan, de a visszatelepült román egyetem mellett de facto továbbra is maradhatott magyar egyetem, a Kolozsvári Bolyai Tudományegyetem. Ám a visszatérő román egyetem részére visszavették az épületeket, a felszerelést. Helyhiányában 1945 őszén az egész orvosi fakultást Marosvásárhelyre költöztették. A sebészet rendbetételét [id.] Péterffy Pál már 1945 tavaszán elkezdte, amikor meghívták Marosvásárhelyre osztályvezető főorvosnak.

Az 1948-as tanügyi reform során a Bolyai Egyetemről szovjet mintára leválasztották az orvoskard, és mellérendelték a BE Természettudományi karából kiemelt Gyógyszerészeti Intézetet. A két egység ezután Orvostudományi és Gyógyszerészeti Intézetként működött tovább Marosvásárhelyen, ahol 1950-ig megoldották

a klinikák elhelyezését is. Csögör Lajos rektornak 1945-ben sikerült anyaországi professzorokat szerződtetnie, majd szerződésük lejártával már kizárólag csak felkészült erdélyi oktató és kutatóorvosok alkalmazására volt módja.

A szerzők szerint előnye is volt a költözésnek: az orvoskar a „székely fővárosba” került: a város megmaradhatott, megerősödhetett a magyarság kulturális központjaként. Az orvos utánpótlás kinevelésére az első években az anyaországból is szerződtethettek jónevű professzorokat, és a végzetek, köztük a kötet szerzői számára is, kötelező volt a minimum hároméves vidéki szolgálat. Segítségükkel az ötvenes–hatvanas években javult a magyar lakosság orvosi ellátása, közegészségügyi helyzete, felszámolták a magas csecsemőhalandóságot, a feketehimlőt, a járványos gyermekbénulást.

E kedvező változással párhuzamosan, 1962-től azonban bevezették a román nyelvű oktatást is, annak ellenére, hogy több román egyetemen is folyt már orvos- és gyógyszerész-képzés. A szerzők szerint ez elfogadható lett volna akkor, ha nem a magyar nyelvű orvostképzés visszaszorításával jár együtt. Ám azzal járt: anyanyelvükön iskolázott román oktatók is tarthattak előadást magyar hallgatóknak, fordítva viszont nem, román nyelvűek lettek a gyakorlatok, ahol a magyar betegnek és orvosnak egymással románul kellett társalognia, így a kórrajzok is románul készültek, hátrányos adminiszt-

ratív intézkedéseket, döntéseket hoztak a magyar orvostanhallgatók felvétele, a magyar orvosok alkalmazása során. Így számos román oktató kerülhetett be a magyar aspiránsok rovására. Ezzel párhuzamosan a magyar hallgatók aránya az 1989-es forradalom idejére 20% alá csökkent. Az elrománosítással párhuzamosan jelentősen romlott az oktatás színvonala. Az OGYI 1991-ben egyetemi rangot kapott, ám 2016-ban – a szerző közli a lehangoló adatot – a 13 romániai orvos és gyógyszerész-képző egyetem közül a 12., a 8 erdélyit tekintve az utolsó helyre rangsorolták (Ranking WEB of Universities).

A harmadik fejezet az erdélyi sebészet fejlődését, a sebészeti ágak elkülönülését, az egyetemeken kórházakban folyó sebészeti munkát, a korszerű sebészeti technikák bevezetését, a jelentős sebészek tevékenységét, és életrajzát ismerteti a kezdetektől – azaz az 1774–1775-ben Kolozsvárott alapított Sebészeti Akadémiától kezdve – egészen a 2000-es évekig, amikor a magyar sebész tanárokat, de nem csak a sebészeket, hanem más intézetekből is sokakat, a politika és a román egyetemi vezetés lényegében kiszorított. A marosvásárhelyi „fénykor” időszakában, 1954–1960 között általános orvosnak tanuló Péterffy Árpád és egész családja megélte, tapasztalta ezt a „kiszorítósdit”.

A negyedik fejezet az erdélyi magyar egynapos, járóbeteg sebészet fejlődését mutatja be, amelynek

meghonosítása Kolozsvárott a dualizmus évtizedeiben Brand József nevéhez fűződött. Az egynapos sebészet alkalmazását a megfelelő helyi érzéstelenítés tette lehetővé, és a szükség kovácsolta: kezdetben, és a világháborús hadiesemények során, a megfelelő kórházi, klinikai műtéti háttér hiánya, majd 1945 után az, hogy számos magyar sebészt bocsátottak el az egyetemről, a kórházakból, akik így magánpraxisban, a lakásukon hajtottak végre műtéteket. Köztük volt Gyergyai Árpád, a Kolozsvári Egyetem fül-orr-gége tanszékének vezetője is. Az ennél a fejezetnél harmadik szerzőként feltüntetett id. Péterffy Pál orvostanhallgatóként tőle is sokat tanult, majd maga is egynapos sebészeti beavatkozásokat hajtott végre magánrendelésén, marosvásárhelyi lakásában 1948–1957 között, ahol a műtétekben fia, Árpád is segítkezett.

Az első három fejezethez orvos életrajzok is csatlakoznak. A két kolozsvári korszakhoz tanszékek, tanszékvezetők felsorolása, majd rektori életrajzok, arcképekkel kiegészítve. A marosvásárhelyi egyetemi szakaszt már csak a rektori életrajzok és fényképek kísérik. Itt már a nevekből is kiviláglík az 1963-ban bekövetkezett fordulat, az addigi folyamatos magyar neveket ugyanis megszakítatlanul román vezetőké követi. Életrajzi adataik – és rövid méltatásuk, több esetben a magyar kollégák és oktatás háttérbeszörítésében betöltött méltatlan szerepükkel – természetesen az ő esetükben sem hiányoznak. Ha kedvünk lenne,

még kárörvendhetnénk is azon, hogy az egyik, 1974-ban Bukarestbe távozó román rektor magával akarta vinni a clevelandi magyar református gyülekezet által Köteles Béla professzor intézetének adományozott korszerű (PEMCO) szív-tüdő motort, de nem tehetette. Ez a gép tette lehetővé Marosvásárhelyen a szívsebészet európai szintű művelését.

A harmadik fejezet az életrajzokat az erdélyi sebészet történetének kiemelkedő – rektori szerephez nem jutott – alakjaival bővíti. Összességében így teljesítheti a kötet azt a feladatát, hogy mind több olyan magyar orvosnak, kolozsvári, marosvásárhelyi egyetemi, intézeti vezetőnek állítson emléket, akik Trianon előtt, majd a kisebbségi lét fojtó szorításában helytállással a legnehezebb időkben is kitartottak hivatásuk, magyarságuk és a betegek mellett.

E dióhéjba kényszerített történetet a Péterffy-orvosdinasztia mozaikokban fel-felvillanó sorsa teszi elevenné és még hitelesebbé. De nem feledkezhetünk meg a kötet tetszetős külalakjáról sem, az erdélyi magyar orvosképzésnek helyszínt adó két várost, azok érintett épületeit felidéző, többnyire archív fényképekről, a rektorok galériájáról vagy éppen a Péterffy család tagjait ábrázoló képekről sem.

Más erdélyi magyar értelmiségiekhez hasonlóan Péterffy Árpádot is külföldre vetette az elrománosító, asszimiláló politika második, Ceausescu-féle hulláma, az egész erdélyi

magyarságot sújtó egzisztenciális kilátástalanság és a szakmai igényessége. Amikor tudomására jutott, hogy a Debreceni Egyetemen lehetősége lehet vezetőként is hozzájárulnia a mellkassebészet fejlesztéséhez, akkor visszatért, ha nem is Erdélybe, de a közelébe. Debrecen–Stockholm közötti ingázása során számos sebészeti eszközzel, kellékekkel megrakotva tért haza, ezzel is segítve alulfinanszírozott klinikáját, hogy kiemelkedjen az akkoriban még sokkal inkább támogatott, korszerűsített budapesti mellkassebészet árnyékából.

A sikeres orvosi beavatkozás előfeltétele a bizalom, és leghatékonyabb az anyanyelvi kommunikáció az orvos és a beteg között. A román politika ettől kívánta megfosztani a kisebbségi magyarokat Trianon óta a romániai magyar nyelvű orvosképzés

zés megszüntetésével, korlátozásával, az egészségügy elhanyagolásával. Így sok kisebbségi magyar az anyaországban kereste a gyógyulását, ennek azonban legtöbbjük számára jogi és finanszírozási akadályai voltak.

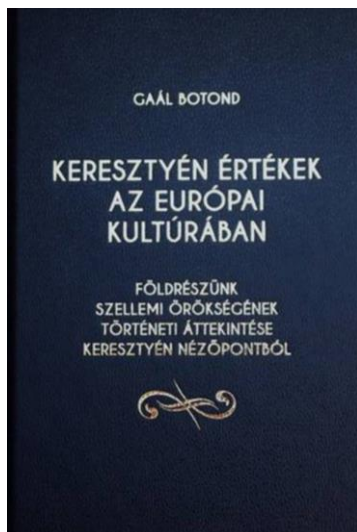
Valamikor az 1980–1990-es évek fordulóján egy 12 éves határon túli kislány veleszületett többszörös szív fejlődési rendellenességgel Debrecenbe került. A költséges műtéti beavatkozásra nem volt egészségbiztosítási, alapítványi fedezet, a szülők sem voltak képesek állni a költségeket. Péterffy professzor sikeresen korrigálta a rendellenességeket, és egyúttal az általa elvégzett műtét költségét is kifizette.

Siró Béla

történész, kutató könyvtáros,
DE BTK Történelmi Intézet

Gaál Botond: Keresztyén értékek az európai kultúrában

Kiadja a Debreceni Nagytemplomi Egyházközség, 232 oldal

A beregi születésű Gaál Botond professzor újabb értékes könyvvel ajánlódta meg a magyar olvasóközöniséget, amelyben a tudós teológus tanár üzenete található a „szabadság őrvárosából”.

Hamar kitűnik, hogy a könyv nem egy szűk társadalmi réteghez, hanem mindenkihez szól. Ami a tartalmát illeti, az itt sorakozó témák pillanatok alatt felkeltik az ember érdeklődését, ugyanis rólunk és környezetünkről szólnak. Azokról az ér-